

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**Vallási és felekezeti közösségek működése lokális és regionális
színtereken**

A sajópálfalai esperesi kerület ruszin görögkatolikus közösségei

Simárszki Ádám

Témavezető: Dr. Bartha Elek

DEBRECENI EGYETEM

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Debrecen, 2022

Tartalom

I. Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása	3
II. Felhasznált források, alkalmazott módszerek.....	7
III. Az eredmények tézisszerű felsorolása.....	10
IV. Az értekezés tárgyában megjelent publikációk.....	14
V. Az értekezés tárgyában tartott konferenciaelőadások	15

I. Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

A magyarországi görögkatolikusok néprajzi kutatása az utóbbi évtizedekben kiemelkedő eredményeket tud felmutatni. Azonban bizonyos görögkatolikusok lakta térségek kevésbé kerültek a vizsgálatok fókuszába. Az általam végzett néprajzi-antropológiai közösségkutatás egy ilyen terület átfogó tanulmányozását tűzte maga elé. A sajópálfalai esperesi kerülethez tartozó települések görögkatolikus lakosai egy olyan sajátos szerveződését mutatják az etnikai és vallási identitás összekapcsolódásának, amely joggal kelti fel a néprajzkutatók érdeklődését. Számomra elsődlegesen annak megértése és bemutatása a fontos, hogy a lokális közösségek esetében a vallás és az identitás fogalmakat középpontba állítva megragadjuk az etnikai és vallási identitás történelmi változásfolyamatát. Ezekben a lokális közösségben ma is erősen érzékelhető az etnikai és vallási identitás fenntartására való törekvés. A kutatás célja elsősorban a ruszin görögkatolikus hagyományok feltárása, ugyanakkor a terület lokális és regionális néprajzi sajátosságainak bemutatása is, miáltal a helyi közösségek működésére és ezek mozgatórugóira is fény derülhet. A lakosság csak az adott populációra jellemző összetételéből adódóan lehetőség nyílik a lokális identitás fenntartását szolgáló és elsősorban a vallási összetevőkből megalkotott hagyományteremtő események jellegzetességeit a néprajzi hasznosíthatóság tükrében feltárni és elemezni.

Az esperesi kerület területén élő görögkatolikus közösségek kutatását a középpontba állítva néhány olyan lokális identitásformáló tényező vizsgálatát is elvégezzük, amelyeken keresztül megfogalmazhatók a hitélet mélységének titkai és az identitás kifejeződési módozatai az itt élő görögkatolikusság körében.

A disszertáció a vallási és felekezeti közösségek működését lokális és regionális szintereken vizsgálja. Az identitásformákat és a görögkatolikus szokásvilágot, valamint az itt élők jellegzetes életmódját egy jól körülhatárolható területen a sajópálfalai esperesi kerületben tanulmányoztam. Az identitás és a vallás, valamint a közösségek működésének kérdése a kutató számára nem könnyen hozzáférhető, ezért célszerű azt jól körülhatárolt, egységes szempontrendszerrel és módszerrel vizsgálható lokális terekben a kutatás tárgyává tenni.

A lokális identitásmintázatok változatossága és formagazdagsága a legkülönfélébb variációkat rejti magában, ugyanakkor egy bizonyos, csak a vizsgált csoportra jellemző homogenizáció is elénk tárul. Ez a homogenizáció a terület görögkatolikus szokásvilágának az egyedi jellegzetességeként is felfogható, viszont a változatos kulturális közeg speciális együttélési

formákat alakított ki a területen. A vegyes vallási felekezeti településeken tapasztalható kismértékű elhatárolódás az egyes felekezetek között, amely bizonyos időszakokban kifejezettebben érvényesülhet.

Ezen kettősségeknek a részletekbe menő tanulmányozása fontos feladata a disszertációnak. Tanúi lehetünk egy etnikai identitásvesztésnek, amely mellett ugyanakkor egy olyan töretlen vallási identitást találunk, mely a helyi görögkatolikus kultúra máig szerves részét képezi.

A kutatás témája: a görögkatolikus ruszin közösségek hagyományainak és identitásának komplex vizsgálata a sajópálfalai esperesi kerületben. A vizsgálat a központi területekre, főként a centrumra Sajópálfalára fókuszál, mivel ezen a területen viszonylag homogén görögkatolikus ruszin szokások lelhetők fel és mind a mai napig, ha kisebbségben, is de egy tömbben ruszin származású emberek élnek.

A disszertációban az alábbi kérdések megválaszolását tűztem ki célul: Milyen szerepe van a görögkatolikus egyháznak az identitás építésében, új közösségek létrejöttében? Milyen stratégiákat alkalmaz az egyház annak érdekében, hogy fennmaradjon a görögkatolikus közösség? Miért épülnek vissza a keleti elemek ezeken a részben görögkatolikus településeken? Miért maradtak meg egyedi szokások a településeken? Milyen hagyományok maradtak meg? Milyen kapcsolatrendszer fűzi össze a településeket? Hogyan működnek a helyi közösségek? Hogyan működik az identitástudat a közösség tagjai között? A házasság, a rokonsági kapcsolatok milyen döntésekben befolyásolják az egyént? Milyen szerepe van a görögkatolikus egyháznak az identitás építésében és milyen szerepe van az intézmények megszüntetésének ezen identitás leépülésében? Hogyan fogadja a közösség mindezt?

A sajópálfalai esperesi kerülethez, melyen belül a kutatás megvalósult a következő települések tartoznak: Arnót, Berzék, Eger (szervezőlelkészség), Gyöngyös (szervezőlelkészség) Emőd (szervezőlelkészség), Felsőzsolca, Hejőkeresztúr, Mályi, Sajópálfala, Sajópetri, Sajóvámos, Szirmabesenyő, Tiszaújváros. A vizsgálat a filiákra és a szervezőlelkészségekre csak érintőlegesen terjed ki.

A központi terület Sajópálfala centrummal viszonylag homogén és jól vizsgálható, ennek a területnek a kiemelt vizsgálata és főként a centrumra való összpontosítás képezi a disszertáció fő részét. A sajópálfalai esperesi kerület területén egyrészt megtalálható az asszimilálódott őslakos görögkatolikus ruszinság, bár a legtöbb településen ma már kisebbségben, másrészt viszont a települések a görögkatolikus vallás szervezőelvei mentén működnek, mint pl. Hejőkeresztúr, Sajópálfala vagy Sajópetri vallási közössége. Ezek a települések a nagyszámú görögkatolikussá vált roma lakosság által tudták fenntartani a görögkatolikusok

dominanciáját. Az esperesi kerületben jelen van a Cserehátról leköltözött görögkatolikusság is, amely egy más felekezeti közösségben (evangélikus, római katolikus, református,) vált külön részévé a településeknek. Az ide érkezett görögkatolikusság több településről kapcsolódott össze és alakított ki, ha kisebbségben is, de domináns szerepet a felekezeti megoszlásban és a települések életében. Az esperesi kerületben új közösségek létrejötte is megfigyelhető. Tiszaújváros, Arnót, Mályi csak nemrég váltak parókiává, és a szervezőlelkességek is jó úton haladnak ebbe az irányba. Mindenütt, de főként a régi nagy múltú közösségekben megfigyelhető a görögkatolikusság számarányának csökkenése a nagyfokú elvándorlás és a népességfogyás következtében.

A kutatás túlnyomórészt az esperesi kerület magterületére irányul, melyhez a következő települések tartoznak: Sajópálfala, Sajóvámos, Arnót, Felsőzsolca, Sajópetri, Szirmabesenyő, Hejőkeresztúr. Ezen területen a szokások homogénnek tűnnek és a görögkatolikus ruszin származású emberek életmódja is egyedi és szoros kapcsolatban van a központtal, Sajópálfalával.

A néprajzi-antropológiai elemzés a ruszinok történetének és a görögkatolikus közösségek bemutatásával kezdődik, a tágabb történeti összefüggésrendszer megismertetését célozva. Ezt követően térek rá az etnikai identitás és a vallás kapcsolatának szisztematikus elemzésére, valamint a helyi szokások és életviteli stratégiák ismertetésére.

A vizsgálatba vont helyi lakosság identitás elemeit, a településekre jellemző sajátosságokat részletesebb vizsgálat alá vonom a múlt és a jelen vonatkozásait egyaránt érintve. A mai folyamatok egyik markáns jellemzője a keleties elemek újjáéledése, majd intenzitásának csökkenése, folyamatos változása. Ezek a keleties hatások az egyes közösségekben eltérő módon vannak jelen és nem azonos mértékben gyakorolnak hatást a lokális közösségekben élőkre. Ezek részletező elemzése is kiemelten fontos feladata a disszertációnak, hiszen a vallási élet folyamatos változását lehet általa megjelölni.

Mivel a sajópálfalai esperesi kerületben élő görögkatolikusságra egy közösségként tekintünk, a kutatás során fontos volt a közösségi identitásnak, mint az esperesi kerületre jellemző sajátosságnak részletes tanulmányozása. A kutatási eredményei arra utalnak, hogy a változás és a modernizáció sebessége szemmel láthatóan hatást gyakorol a közösség mindennapi életére, szokásvilágának és identitásának a változására. A sajópálfalai esperesi kerületben élő görögkatolikusok esetében az etnikai identitás a korai nyelvi-kulturális asszimiláció következtében sajátos módon csak a származástudat fennmaradása és tudatosítása révén van jelen, magához a ruszin kultúrához, kizárólag az ahhoz kapcsolódó görögkatolikus vallási

identitás köti őket. Ez a jelenség bizonyos értelemben eltéréseket mutat más hazai görögkatolikus közösségektől. Az egyedi jellegzetességeket mutató és zárt görögkatolikus közösségek vallási szokásai az esperesi kerületben homogénnek tűnnek, köszönhetően a centrum terület Sajópálfala évszázadokra visszanyúló erős hatásának.

Fontos kérdés annak tisztázása, hogy milyen hatást eredményez ez a falvak közötti kapcsolat a vallási élet terén, és hogyan lehet ezt egységes vizsgálati keretben értelmezni.

Meglátásom szerint a görögkatolikus lakosságra egységesen jellemző szokásvilág biztosíthatja ezt a vizsgálati keretet a probléma feltárásában és értelmezésében.

Fontos a térségre jellemző egyedi szokások vizsgálata, valamint annak kérdése is, hogy miért ilyen homogén és egységes ezeken a településeken a görögkatolikus lakosság világképe.

II. Felhasznált források, alkalmazott módszerek

A helyi közösségek egymáshoz való viszonyai, a társadalmi környezet meghatározó hatása az elmúlt háromszáz év eseményeire, valamint az etnikai különbözőség hangsúlyos szerepének megmutatása egyaránt elengedhetetlen a folyamatok megértéséhez. Ezért kutatásom egyszerre irányult a történeti folyamatok (diakronikus) és a jelen viszonyainak (szinkron) feltárására.

A jelen helyzet elemzéséhez ismernünk kell a görögkatolikus közösség helyi történetének minden aspektusát, mely a kutatás szempontjából releváns kép kialakítását teszi lehetővé. A kutatás tárgyának komplex voltából következően nehezen megközelíthető a vizsgált entitás. A kutatás eredményessége érdekében a néprajzi megközelítést társítottam a társtudományok módszertani eljárásaival.

Elsődlegesen történettudomány és a kulturális antropológia módszertani segítségét vettem igénybe, melyek révén átfogó képet lehet kapni a mai viszonyokról. Az interdiszciplináris megközelítési mód elengedhetetlen a vallás és az identitás kapcsolatának feltérképezéséhez, valamint a közösségek működésének megértéséhez is.

A vizsgálat részt vevő megfigyeléssel, valamint félig strukturált interjúkkal és struktúrálatlan interjúkkal történt. Vezérfonal interjút a következők módszertani megfontolások miatt nem alkalmaztam. Ezen interjútechnika esetében fennáll annak a veszélye, hogy az előzetes külső struktúrából adódóan nem juthatunk heurisztikus eredményekre, az így előállított szövegrészek csak előzetes feltevéseink illusztrálására, és nem bizonyítására alkalmasak.

Interjúalanyaimat azon személyek közül válogattam, akik a sajpálfalai esperesi kerület központi területén belül élnek. Az interjúk során 24 személy került megkérdezésre.

Az interjúalanyok kiválasztásánál, bár teljes reprezentativitásra nem törekedhettem, de figyeltem arra, hogy minden korosztály képviselve legyen a választott személyek között, valamint a felekezeti megoszlásra is figyelemmel voltam. A két domináns felekezet, a görög és római katolikus egyház tagjai is képviseltetik magukat a megkérdezettek között, valamint a református és az evangélikus gyökerekkel rendelkezőket is bevontam a vizsgálatba. Olyanok is szerepelnek a megkérdezettek között, akik nem gyakorolják a vallásukat. Fontosnak tartottam, hogy munkámban interjúrészleteket helyezzek el, amelyeket részletesen elemzek is. A kutatás során mindig szem előtt tartottam azt a tényt, hogy a kutatott kultúra alanyai megértő létmódban vannak saját magukkal. A kultúra leghitelesebb képviselője az a

kultúrában élő személy, aki az interjú során szöveget alkot a kultúráról a saját értelmezési keretein belül. A kutató ezt a szöveget interpretálja egyfajta megkettőződéssel, amelyben már a kutató értelmezése is benne van, így egyfajta „keverék” szöveg keletkezik, amely megpróbál hiteles képet adni a folyamatokról.

Az interjúalanyok kormegoszlása tudatosan egyenetlen eloszlást mutat. A mintában felülreprezentált az idős korosztály aránya. A huszonnégy személyből több 85 év feletti, ők segítettek a legtöbbet a mai folyamatok megértésében, mert ők éltek már a szocializmus előtti időkben is, és korukból adódóan jó rálátásuk van a folyamatokra mind a múltban, mind a jelen helyzetben. Ezen idős generáció tagjai, akik még a helyiek által „tót”-nak nevezett nyelvet is beszélik. Az élettapasztalatuk és tudásuk megkerülhetetlen információkkal látja el a kutatót.

Az interjúalanyok egy része házassági és rokon kapcsolatai révén több az esperesi kerületben található településre vonatkozóan rendelkezik ismeretekkel. Az egyik interjúalany sajóvámosi, aki Arnótra ment férjhez, de az édesanyja Sajópálfaláról származik. Ezért három lokális közösséget is belülről ismer. Az ő bevonására azért volt szükség, hogy a települések más településekhez fűződő kapcsolatviszonyait is vizsgálni tudjuk.

Kutatómunkám során a parókiákon elérhető anyakönyveket is tanulmányoztam, melyek a kutatás szempontjából elengedhetetlenek voltak. Az anyakönyvi vizsgálatok nagy segítséget jelentettek a családnevek és családtörténetek feltárásában, de lehangsúlyosabban a házassági kapcsolatrendszer az endogám és exogám házassági stratégiák történeti változásfolyamatának rekonstruálást segítették elő. A források és az emlékezetben élő események nem mindig fedik egymást, ezért a mélyreható vizsgálat szinte mindig elengedhetetlen, és nagyon sokat segít a tisztán látás érdekében a társadalmi emlékezet és a kategorizáció kérdéskörének figyelembe vétele.

A kutatás sikeres megvalósíthatóságának egyik alapfeltétele a rendelkezésre álló szakirodalmi háttér szisztematikus számbavétele volt. Miután komplex problémakör vizsgálatáról van szó, a szakirodalmi háttér felkutatása során több tudományterület vonatkozásában kellett tájékozódni. Elsődlegesen a néprajztudomány eredményei azok, amelyek döntő jelentőséggel bírnak a vizsgált kérdéskör feltárása és elemzése szempontjából. A görögkatolikusok történetére, lokális viszonyainak történeti szempontú bemutatása ugyancsak kulcsfontosságú dimenziója a szakirodalmi háttér alkalmazásának. Külön egységet képez a lokális viszonyokat bemutató tudományos eredmények szemrevételezése, ez azonban a terület kutatlanságából következően nem mutat számottevő tudományos megközelítést.

A szakirodalmi háttér összeállítása során több szinten kerültek a kutatási eredmények az érdeklődésem előterébe. A vallási néprajzi kutatások főbb megállapításainak megismerése a téma feldolgozhatósága és értelmezhetősége miatt megkerülhetetlenek voltak. Így kerültek a népi vallásosság különböző összetevőit a népszokásokat, a térhasználatot, a búcsújárást stb. feldolgozó munkák. Ezek nem kizárólag a görögkatolikus felekezetre vonatkozó megközelítések.

A nemzetközi kutatás mind a kelet-európai ruszinok, mint a térségben élő görögkatolikusok vonatkozásában igen kiterjedtnek mondható. Különösen a kommunista hatalmi rendszer összeomlását követően váltak egyre szélesebb problémakört érintővé a kutatások. Értekezésemben csak a nemzetközi szakirodalom meghatározó munkáira térek ki, elsősorban azokat kiemelve, amelyek a saját kutatásom szempontjából is relevánsnak tekinthetők. A kutatási eredmények számbavételénél nagyon nehéz megtalálni azokat a markáns irányzatokat, amelyekből kirajzolódik a kutatási irányok sokfélesége, módszertani és elméleti változatossága. Miután Kelet-Európában a kommunista hatalmi rendszer vagy kiiktatta, vagy marginalizálta a görögkatolikus egyházak tevékenységét, érthető módon az 1990 utáni időszak tudományos kutatását ez a problémakör uralja. Emiatt jelentős számban születnek önálló könyvek és átfogó tanulmányok, amelyek a különböző térségekben a görögkatolikus egyház helyzetét, üldözésének történetét, majd a rendszerváltást követő újjáéledés folyamatát helyezik vizsgálatuk középpontjába. A történeti szempontú megközelítések mellett utalni kell azokra a munkákra is, amelyek a nemzeti identitás és a görögkatolikus vallás kapcsolatát helyezik a középpontba, így ezek a tanulmányok az ukrán, a ruszin, a lengyel, a szlovák és a román görögkatolikus közösségeket vizsgálják a nemzeti diskurzus kontextusában.

A görögkatolikusokra vonatkozó magyarországi néprajzi kutatás az utóbbi évtizedekben jelentős eredményeket tud felmutatni. Ennek bemutatása során röviden utalok azokra a főbb tematikus egységekre, amelyek meghatározóak a néprajzi vizsgálatokban, de a kutatás lokális vonatkozásainak kiemelése is fontosnak tűnik.

Az egyik markáns kutatási irányzat a lokális közösségekre vonatkozó átfogó néprajzi vizsgálat. Vannak olyan vizsgálatok, amelyek tágabb térség görögkatolikus hagyományait kívánják feltárni. Ugyancsak számottevő vizsgálati eredmény született a görögkatolikus népelet több tematikus egységére vonatkozóan. Az ünnepi szokások, a szentelmények, a nagyböjt és a húsvéti hagyománykör, a görögkatolikus identitás, identitásváltás, a keleti keresztény hagyományok újjáélesztése, vallási-etikai feszültségek vizsgálata. Jellemző vizsgálati irány az etnikai táj, az etnikai tér kutatása, a szakrális táj kutatása.

III. Az eredmények tézisszerű felsorolása

Az esperesi kerület ruszin származású lakossága egyöntetűen tisztában van azzal, hogy az ősei nem magyar származásúak, de származásuk eredetét homály fedi, ezért nem teljesen érzik magukat ruszinoknak, bizonytalanok, és az ősök nyelvhasználatát is tótként emlegetik. Ma, ha a települések idős lakóit arról kérdezzük, hogy milyen nyelven beszéltek az elődeik, azt válaszolják: tótul. Nehezen tudják az egykori sajópálfalai nyelvváltozatot, amelyet már nem beszélnek, besorolni, úgy gondolják, nyelvük se nem ruszin, se nem szlovák. A kérdés megítélésénél figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy a 19. század végétől a magyar nyelvterületen az észak felől érkező szláv nyelvű népcsoportokat általában tót gyűjtőnévvel illették. Éppen ezért az etnikai a hovatartozás meghatározásánál fontos tényező lehet a római katolikus, az evangélikus vagy a görögkatolikus vallásfelekezethez való tartozás. Kijelenthetjük, hogy az esperesi kerület területén élő görögkatolikusok ruszin származásúak, de ez a társadalmi emlékezetben már nem jelenik meg. Az itt lakó emberek etnikai identitásának elbizonytalanodáshoz, részbeni megváltozásához vezettek az elmúlt száz év torz ideológiai is.

Sokan megtartották azonban identitásukat, de szinte kizárólag a valláson keresztül. A helyi görögkatolikus hagyományok megtartása halványan, nyomokban még élte a ruszin identitást, bár ezt, mint ahogy láttuk, sokszor ők maguk összemossák a tóttal. A kutatás során készített interjúkból kiviláglik, hogy az itt élő emberek etnikai identitása bizonytalan. Hol ruszinoknak, hol tótoknak nevezik meg elődeiket és magukat. Szinte alig azonosulnak a ruszin öntudattal, egységesen mindenki magyarnak vallja magát, görögkatolikus vallási identitásuk azonban szilárd.

A társadalmi tudás, amely a ruszinokról létezik főként visszatanult, a szokásaik archaikusak, bár sokat változtak az utóbbi időben. A falvakban a görögkatolikusok körében fellelhetők a ruszin eredetű hagyományok. A hitélet erősen összeköti a közösségeket és a részközösségeket. Az emberek egy része osztozik a közös identitáson. Látható az is, hogy a görögkatolikusság kisebbségbe került a hajdani nagy múltú görögkatolikus településeken (Hejőkeresztúr, Sajópálfala), de a római katolikus hívek közül integrációjuk révén sokan átvették a görögkatolikusok szokásvilágát. Ha nem volt helyben római rítusú mise, akkor tele volt a görög liturgia római katolikus hívekkel, akik itt részesedtek a görögkatolikus kulturális identitásból, mellyel többen azonosulnak is. Bár ez a tendencia is megtorpanni látszik

Sajópálfalán. Hiába van kevesebb görögkatolikus, a rómaiak kisebb mértékben pótolják a hiányt.

Az előző évtizedek vallási konfliktusai, úgy tűnik, mindenütt megszűnőben vannak. De ez mindig szituációfüggő, az adott pap személyiségétől, irányultságától függ. Viszont látható, hogy a keletre tolódás folyamatait a lakosság vegyes érzelmekkel fogadja. Ez, úgy tűnik, több konfliktus forrása is lehet a közeljövőben.

Az emberek az átmeneti bizonytalanság állapotában nem tudják, hogy mit hogyan csináljanak, az eddig megszokott ritmus felborult. Ezért mutat csökkenő tendenciát Sajópálfalán a görögkatolikus liturgia látogatottsága. Az esperesi kerület központjában a ruszinsággal való azonosulás kérdése és a keletre tolódás együttesen okoz elbizonytalanodást a település lakói között. Ezért 2020-ra érezhetően teret veszített a görögkatolikusság, nemcsak Sajópálfalán de mindenütt az esperesi kerületben. Nehéz a ruszin származású embereket meggyőzni arról, hogy azonosuljanak a ruszin öntudattal. Sajópálfalán jelenleg 41 fő vallja magát a magyar mellett ruszinnak is. Ezért az esperesi kerületben élő ruszin származású görögkatolikusok megnevezés tűnt a legmegfelelőbbnek a vizsgálat során.

Hogyan nyilvánul meg a ruszin öntudat? Ez részben az iskolai végzettségtől is függ. A társadalmi emlékezet és a visszatanulás kettőssége érződik az interjúalanyok megnyilvánulásaiban. Az ezekből összekovácsolódott identitáselemek adják a jelenlegi identitását az egyénnek, amely a folytonosságban gyökerezik, és a mai hatásokkal együtt a jelen és az elmúlt évtizedek minden változását magában hordozva, a visszatanult elemekkel kibővülve egy más, újfajta minőségben csapódik le. Ezt identitásválságnak is lehetne nevezni. Ugyanakkor a görögkatolikus vallás rendet is teremt a káoszban és irányítja a közösség mindennapjait, így a helyiek identitásának legmeghatározóbb eleme a vallási identitás.

Összességében tehát el lehet mondani, hogy a ruszin identitás főként csak a vallási hagyományok gyakorlatában érhető tetten a lakosság körében. Ezek az egyházi hagyományok viszont változóban vannak, és a régi gyakorlatok módosulása tapasztalható. A közösség azért is ilyen erős ezeken a településeken, mert a rokonsági kapcsolatok működőképesek, a falvak görögkatolikus közösségei és részközösségei összezárnak a krízishelyzetekben.

Azért maradhattak meg zárt közösségekként a ruszin származású görögkatolikusok, mert a rokonság és a vallás megtartó erővel bír és zárttá, egyedivé teszi a közösségeket. A vallási endogámia tartotta meg homogén közösségként a településeket, ahol a görögkatolikus vallási identitás olyan erőssé vált, hogy más felekezethez tartozókat, beköltözőket is integrálhatnak. Emellett a nagyfokú szorgalom is mindenütt jelen van a görögkatolikus közösségekben.

Sajópálfalán mindig szégyen volt a dologkerülés. A tsz-ben munkaegységre dolgozó lakosság is egymás ellen törtetett a munkáért, a bérezés nem számított, csak a teljesítmény.

A teljesítményorientált világkép mind a mai napig megmaradt a lakosság döntő többségénél.

A sajópálfalai közösség összetartozásának tanúbizonyságát jelzi az a tény is, hogy ha az újonnan beköltözött felveszi a sajópálfalai szokásokat, templomba jár, akkor a közösség hamar befogadja és tud azonosulni, ha pedig nem, akkor liminális perememberként tud csak élni a faluban. Sokkal gyakoribb példa a beilleszkedés. Az egyház jelenti a legfontosabb kapcsolódási pontot. Az önkormányzat Sajópálfalán egy ideig, a ruszin önkormányzat viszont mind a mai napig kapcsolódik az egyházhoz abban a reményben, hogy ezáltal nagyobb támogatottságot fognak élvezni a településen, de ez egyelőre nem látszik, mint ahogy a szokáshagyományba és a liturgiába visszahozott keleti elemek sikere sem mutatkozik meg a hívek körében. Ezek a törekvések mind felülről vezéreltek, ezért helyi szinten az emberek jobbára csak elszenvedői a folyamatoknak, miután nem tudnak azonosulni a felülről rájuk erőltetett törekvésekkel.

A helyi identitás, a vallás és a rokonság megtartó ereje együttesen fékezi az elvándorlást. Többen, akik elköltöztek a településről, később visszajöttek, (annak ellenére, hogy nincs iskola a faluban), mert nem tudtak új lakhelyükre beilleszkedni.

A gyerekek most négy különböző településen tanulnak megosztva, ami szétzilálja a közösséget. Ezért az iskola beindítása, az egyház és a ruszin önkormányzat együttes erejére támaszkodva és stratégiai lépéseket kidolgozva, a helyi értékek figyelembevételével erős, helyben maradó és élni tudó emberek közösségét tudná kialakítani, akik tetterre készek és nem vágnak el innen. Jelenleg ez a megtartó erő kizárólag a görögkatolikus vallás.

Sajópálfala zarándokhely, mely monostorral, kegytemplommal, lelkigyakorlatos házzal és zarándokházzal rendelkezik. Sajópálfala hosszú idő óta görögkatolikus központként funkcionált a környéken. Egyfajta szakrális tájként működik, tehát a vallásosság és a görögkatolikus hívek viszonyát a szakrális tájban is felismerhetjük.

A helyi elit felismerte, de megvalósítani még nem tudta, pedig a jelentősége óriási lehetne, ha a közösség is profitálna a ruszin eredetből és a kedvező adottságokból. A csíksomlyói búcsú, vagy Medugorje példája lebeg a szemük előtt. A település vezetői és a ruszin önkormányzat nem elég erős ahhoz, hogy kiaknázza a kínálkozó lehetőségeket. Egyedül a görögkatolikus egyház küldetése a helyi vallási identitás fenntartása és annak elfogadottá tétele. Ugyan a ruszin búcsú bevezetésével a ruszin önkormányzat is próbál az egyház segítségével teret nyerni, de a helyi lakosság nem azonosult ezzel a törekvéssel sem. Hiába vannak tisztában

eltérő származásukkal, a mai görögkatolikus vallási identitás nem tartalmazza a ruszin etnikai öntudatot. A többi környékbeli településnek nincs ilyen lehetősége, mint Sajópálfalának, az esperesi terület a központjának.

Pedig a helyi elit felfogása szerint ezek a rendezvények a közösség jólétét tudnák biztosítani, pl. a helyi termékek értékesítése a zárandokoknak és a ruszin népművészeti folklorisztikus hagyományok megismertetése. Fontos lenne meglátásuk szerint a tájház teljes rendbe tétele is. Az önkormányzat ugyanis megvásárolt a falu központi részén egy színes tükrös házat tíz évvel ezelőtt, amely azóta sem tölti be a funkcióját, mert bár a felújítási munkák elkezdődtek, de meg is torpantak, pedig a falu ékszerdobozza lehetne, ha teljesen helyre hoznák az épületet. A településeken a vallási identitás a helyi kultúra fontos része, de nincs kialakulóban egy újfajta ruszin görögkatolikus identitás, mert az emberek nem azonosulnak vele. Vallási téren a visszatanítás folyamatban van, de a lakosság a keleti elemeket túl szigorúnak tartja, a lazább, a globális kapitalista világhoz közelebb álló, eddig bevett gyakorlatokat részesítik előnyben az újjal szemben. Tehát egyedül a települések múltjában realizálódott szokásvilág az irányadó az emberek identitásának alakulásában. Ami „új” az elutasításra kerül.

A ruszin identitás is csak a visszatanulás által jelent keveseknek valamit. Mindenki magyarnak vallja magát minden vizsgált településen, mellette jelenik meg a ruszin vagy roma identitás. Viszont a fentebb is megemlített beköltözés ténye élő emlékezet, de az önidentifikáció és az ősi nyelv megnevezése tót. Sajópálfalán a jelenlegi lakosság 70%-a őslakos valamilyen ágon, úgyhogy allochtonnak tekinthető. A lokális és szakrális térhez való ragaszkodás és a rokonsági hálózat erősen behatárolja az itt élők mindennapjait. Ehhez tartozik még a szorgalom és az állhatatos munka, mindez egyaránt jellemző az itt lakók mentalitására, még a messziről beköltözött közmunkást is képes integrálni ez a láthatatlan erő. Ez az összetartás, amely már csak a görögkatolikus közösségekre jellemző, egyének feletti és a globális kapitalista világban is fenntart egy mechanikus szolidaritást, melyet a valláson át realizálódó identitással együtt teljes joggal nevezhetünk egyedi, településenként specifikus mikroidentitásnak, egyedülálló jelenségnek. Ez teszi mássá, a környezetétől eltérővé a településeken élő ruszin származású görögkatolikusokat. Aki a sajópálfalai esperesi kerületben ruszin származású görögkatolikus és tartja a szokásait és hagyományait, az osztozik közösségével ezen az identitáson.

IV. Az értekezés tárgyában megjelent publikációk

Simárszki Ádám

2016 Újjáéledő görögkatolikus ruszin identitás egy lokális közösségben: Miért maradt meg zárt közösségként Sajópálfala? *Szellem és Tudomány* 7. évf. 1-2. szám, 85–137.

2020 Endogámia és exogámia kettősége, mint a legfőbb görögkatolikus identitást megtartó erő a sajópálfalai esperesi kerület központi területén. *Néprajzi Látóhatár*, 29. évfolyam 1–2. szám 1–17.

2021 *Ruszinok Sajópálfalán*. Miskolc: Sajópálfala Ruszin Nemzetiségi Önkormányzata 100 oldal

2022 Újjáéledő ruszin görögkatolikus identitás egy lokális közösségben, In: Kotics József–Lajos Veronika–Kántor Barbara (Szerk.) *Változás és változtatás: Kihívások és válaszok interdiszciplináris megközelítésben*. Miskolc: Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék Könyvei 1–14. (megjelenésre elfogadva)

2022 A görög katolikus vallás, mint a ruszin etnikus identitás kifejezője. Egy lokális közösség példája. *Néprajzi Látóhatár*. (megjelenésre elfogadva)

V. Az értekezés tárgyában tartott konferenciaelőadások

2020 *"A vallásosság keleti elemeinek újjáélesztése egy görögkatolikus közösségben"* címmel tudományos előadás tartása a Változás és változtatás: kihívások és válaszok interdiszciplináris megközelítésben. III. Ilyés Zoltán emlékkonferencián. Miskolci Egyetem 2020. november 20.

2021 *„A görög katolikus vallás, mint a ruszin etnikus identitás kifejezője. Egy lokális közösség példája”* címmel tudományos előadás tartása a „Hagyomány és örökségesítés. Ruszin nemzeti tradíciók" című nemzetközi konferencián. Debrecen 2021. november 20.

Nyilvántartási szám: DEENK/406/2022.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Simárszki Ádám
Doktori Iskola: Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10075801

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvek (1)

1. **Simárszki, Á.**: Ruszinok Sajópálfalán. Sajópálfala Ruszin Nemzetiségi Önkormányzata, Miskolc, 100 p., 2021. ISBN: 9786150107295

Magyar nyelvű könyvrészek (1)

2. **Simárszki, Á.**: A görög katolikus vallás, mint a ruszin etnikus identitás kifejezője: Egy lokális közösség példáján.
In: Ruszin nemzeti tradíciók a Kárpát-medencében, -, [közlésre elfogadva], 1-10, 2022.

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (2)

3. **Simárszki, Á.**: Endogámia és exogámia kettősége, mint a legfőbb görögkatolikus identitást megtartó erő a sajópálfalai esperesi kerület központi területén.
Népr. Látóhatár. 29 (1-2), 135-153, 2020. ISSN: 1215-8097.
4. **Simárszki, Á.**: Újjáéledő görögkatolikus ruszin identitás egy lokális közösségben.
Szellem és Tudomány. 7 (1-2), 85-137, 2016. ISSN: 2062-204X.

Magyar nyelvű konferencia közlemények (1)

5. **Simárszki, Á.**: A vallásosság keleti elemeinek újjáélesztése egy görögkatolikus közösségben.
In: Változás és változtatás: Kihívások és válaszok interdiszciplináris megközelítésben, -, [közlésre elfogadva], 1-11, 2022, (A Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék Könyvei ; 14)

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2022.08.30.